

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Podíl hudby v estetické výchově dětí
předškolního věku se zaměřením
na hudbu uměle vytvořenou

Vypracovala: Hana Maňhová
Vedoucí práce: Mgr. Karel Daňhel

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 6. ledna 2014

Hana Maňhová

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu této bakalářské práce Mgr. Karlu Daňhelovi za odborné vedení a podporu. Zároveň děkuji svým kolegyním v zaměstnání a hlavně celé své rodině za pochopení a podporu při studiu.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je potvrdit smysluplnost hudby a najít možnosti jejího využití v mateřské škole se zaměřením na hudbu uměle vytvořenou. Teoretická část definuje pojmy v oblasti estetické výchovy a hudby a vymezuje možnosti jejího využití v mateřské škole. Předmětem praktické části je vytvoření konkrétní nabídky činností vhodných pro děti předškolního věku motivovaných uměle vytvořenou hudbou. Metodami rozhovoru s dětmi a zúčastněného pozorování bylo zjišťováno, jak děti tuto hudbu přijímají a jak se do činností zapojují. Vyhodnocení kvalitativního výzkumu ukázalo, že má význam seznamovat s uměle vytvořenou hudbou již děti předškolního věku, neboť přináší výsledky ve výchově a vzdělávání.

Klíčová slova: estetická výchova, hudba, uměle vytvořená hudba, předškolní vzdělávání

ABSTRACT

The aim of this thesis is to confirm the importance of music and find the possibilities of its use in kindergarten with a focus on classical music. The theoretical section defines the terminology in the domain of aesthetics and music and specifies the possibilities of the use of music in kindergarten. The subject of the practical section is to create a specific list of activities suitable for children of preschool age being motivated by classical music. Through interviews with children and observation it was discovered how they respond to the music and how they participate in the activities. Qualitative research shows the importance of the introduction of classical music to preschool age children as it brings remarkable results with raising and education.

Keywords: aesthetic education, music, classical music, preschool education

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Vymezení pojmů estetika, estetická výchova	10
1.1 Estetika	10
1.2 Estetická výchova	11
1.3 Podíl hudby v estetické výchově dětí předškolního věku	12
2 Hudba	14
2.1 Polarizace hudby artificiální a nonartificiální	15
2.2 Artificiální hudba a společnost	16
2.3 Hudební vývoj	17
2.4 Hudba v kontextu předškolního věku	18
2.5 Hudba v pojetí RVP PV	19
3 Využití artificiální hudby v mateřské škole	21
3.1 Pedagogické aspekty výběru hudebních děl	21
3.2 Využití artificiální hudby v poslechových činnostech	22
3.2.1 Hudebně pohybová kreativita na základě poslechu	24
3.3 Využití artificiální hudby jako motivace	25
PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 Cíle výzkumu	27
5 Metody výzkumu	28
5.1 Kvalitativní výzkum	28
5.1.1 Rozhovor	28
5.1.2 Pozorování	29
5.2 Charakteristika výzkumného souboru	29

6 Průběh výzkumu	30
6.1 Rozhovor s dětmi před započítím výzkumu	30
6.2 Téma s názvem „Voda je život“	31
6.2.1 Voda, vodní toky	31
6.2.2 Život ve vodě	35
6.2.3 Moře, lodičky	38
6.3 Využití umělé hudby v průběhu dne	42
6.4 Rozhovor s dětmi po skončení výzkumu,.....	43
7 Výsledky výzkumného šetření	43
7.1 Vyhodnocení rozhovoru	43
7.2 Vyhodnocení pozorování dětí	44
7.3 Shrnutí výzkumného šetření	47
8 Metodická doporučení	50
ZÁVĚR	51
Seznam použitých zdrojů	52
Seznam příloh	54
Přílohy	55

ÚVOD

„Hudba je vyšší zjevení než všechna moudrost a filozofie.“

Ludwig van Beethoven

Hudba je součástí života každého člověka. Obklopuje nás na každém kroku. Ve výchovně vzdělávacím procesu znamená hudba významný zdroj všestranného a harmonického rozvoje osobnosti. Již Komenský zdůrazňoval prospěšnost zpěvu a hudby pro lidský život. Ve svém Informatoriu připomíná, že hudba je nám nejpřirozenější.

Já jsem díky svým rodičům poslouchala zpěv a hudbu od narození a také jsem se záhy sama hudbě věnovala. Nyní vedu k lásce k hudbě i své dvě dcery. Jedna z nich hraje na klavír a já zjišťuji, jak to ovlivnilo život celé naší rodiny. Všichni denně posloucháme skladby, které hraje, vidíme, jaké dělá pokroky, společně o hudbě hovoříme. Chodíme na koncerty ZUŠ i na koncerty jiných interpretů. Bohužel vidím, že posluchačů, zejména těch mladších, ubývá. Repertoár z oblasti umělé hudby bývá často nahrazován hudbou populární. V dnešním uspěchaném světě většinou hudbu vnímáme mimoděk jen jako pouhou kulisu, neposloucháme ji záměrně, nepovídáme si o ní, neuděláme si čas na návštěvu živých koncertů.

Uvědomila jsem si, že jako učitelka mateřské školy mám velkou příležitost pokusit se alespoň sama u sebe něco změnit. Ve své praxi jsem se bohužel nesetkala se záměrným využíváním umělé hudby ve výchovně vzdělávacím procesu a ani já jsem se dosud této hudbě příliš nevěnovala. Předškolní věk je pokládán za nejdůležitější etapu ve vývoji dítěte. Důležité je, jaká hudba je dětem předkládána a jakým způsobem se s ní pracuje.

Tato problematika mě oslovila a velmi zaujala a jeví se mi jako aktuální. Je ale vůbec možné, aby se umělé hudba líbila již takto malým dětem a aby ji přirozeně přijaly a vnímaly? Chtěla bych zjistit, zda poslech umělé hudby skutečně má své opodstatnění již u dětí předškolního věku a jaké jsou možnosti jejího využití při práci s dětmi v mateřské škole.

V teoretické části bude charakterizována estetická výchova a hudba jako její součást. Předmětem praktické části bude vytvořit nabídku činností motivovaných umělé hudbou. Mým cílem bude zjistit a popsat v konkrétní skupině dětí předškolního věku, zda se prostřednictvím těchto činností mění vztah dětí k umělé hudbě, jak ji přijímají a jak se do činností zapojují. Zvolila jsem kvalitativní výzkum, hlavní metodou bude pozorování.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMŮ ESTETIKA, ESTETICKÁ VÝCHOVA

Hudba, hudební výchova je součástí estetické výchovy. Nejprve bych tedy objasnila pojmy estetika a estetická výchova. Dále bych se zaměřila na postavení hudby v oblasti estetické výchovy dětí předškolního věku.

1.1 Estetika

Estetické úvahy provázely filozofii již od jejích samostatných počátků. Základy estetiky ve svých dílech položili především antičtí filozofové svými úvahami o kráse, umění a mimesis (nápodobě). Z filozofických věd se estetika odštěpila v polovině 18. století z iniciativy německého filozofa Alexandra Gottlieba Baumgartena (1714 - 1762), který ve svém spise *Aesthetica* (1750) vymezuje oblast jejího zkoumání. Slovo „estetika“ vzniklo z řeckého slova *aisthesis*, což znamená smyslové vnímání. Baumgarten ve shodě s tímto termínem konstituuje estetiku jako teorii smyslového poznání, jejímž cílem je postihnout dokonalost prostřednictvím smyslů. Estetika byla tedy ve svých počátcích zaváděna jako věda zabývající se smyslovým poznáním a byla již tehdy tzv. vědou o kráse. Existuje množství různých přístupů, pojetí a definic k problematice estetiky. Pro ukázkou uvádím jen některé z nich.

Například MUKAŘOVSKÝ (1971, s. 66) ve své knize uvádí tuto definici: *„Nuže, mám-li se pokusit definovat estetiku, nenacházím lepšího řešení, než že je naukou o estetické funkci, jejích projevech a jejích nositelích.“*

Jak uvádí JŮZL a PROKOP (1989), ve 20. století se estetika častěji definuje jako nauka o estetice, případně o estetických jevech. Sami po zvážení historických zkušeností a různých definic vymezují estetiku jako obor takto: *„Estetika je nauka o povaze, příčinách, zákonitostech a významu estetických jevů jako výsledků (historicky, objektivně, společenskohistoricky podmíněného) estetického a uměleckého osvojování světa, tj. přírody, společnosti i člověka samého“* (JŮZL, PROKOP, 1989, s. 11).

SPOUSTA (1995, s. 35) definuje estetiku jako „vědu o krásnu, případně vymezením a výčtem všech ostatních stěžejních oblastí jejího bádání: zkoumá obecné zákonitosti estetického vnímání, chápání, prožívání, hodnocení, poznávání, přetváření a tvorby skutečnosti“.

OTTOVA VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIIE (2003, s. 333) uvádí:

„Estetika, původně nauka o krásnu a umění (tzv. krasověda), od přelomu 19. a 20. století v obecnějším významu věda o estetičnu. Estetično, základní kategorie estetiky, označující všechny estetické jevy (umělecké i mimoumělecké). Na rozdíl od krásna v sobě zahrnuje možnost nejen kladného, ale i záporného estetického soudu.“

1.2 Estetická výchova

Výchova estetická je jednou ze součástí komplexního rozvoje osobnosti, je nedílnou součástí celoživotní výchovy. S estetickou výchovou má význam začít již od útlého věku, kdy je dítě nejtvárnější a kdy se u něho vytvářejí základní kvality, které tvoří předpoklad pro další vývoj lidské osobnosti. Estetická výchova je nezbytná pro všestranný a harmonický rozvoj osobnosti, jejíž základy se utvářejí právě v předškolním věku. Je důležitým činitelem citového rozvoje dítěte, formuje morální a etické postoje, přispívá ke spoluvytváření hodnotové orientace.

Estetický vztah se utváří vlivem různých činitelů od nejtútlejšího věku. Jak uvádí SPOUSTA (1995), ve shodě se širším pojetím estetiky koncipujeme estetickou výchovu jako výchovu uměleckými a mimouměleckými prostředky. V umělecké výchově diferencujeme dvě vzájemně se podmiňující polohy, výchovu k umění a výchovu uměním. Mezi mimoumělecké prostředky spadá například příroda, prostředí, práce, hra. Zdůrazňuje se jak integrace umělecké výchovy a estetické výchovy mimouměleckými prostředky, tak i jednota estetické výchovy receptivní a aktivní. Receptivní stránka esteticko-výchovného procesu zahrnuje vnímání, prožívání, chápání a hodnocení krásy v umění a mimo umění. Termínem aktivní je označováno vlastní vytváření krásy v umění a mimo umění.

„Estetická výchova díky své komplexnosti a výraznému integračnímu charakteru, díky své polyfunkčnosti a formativní všestrannosti prosakuje do všech oblastí výchovy a společenského života, a stává se tak univerzálním výchovným činitelem“ (SPOUSTA, 1995. S. 41).

Podobně konstatuje i JÚVA (1995, s. 65), že *„estetická výchova má vytvářet komplexní estetický vztah dětí ke skutečnosti a zasvětit je do všech oblastí umění a krásy na základě jejich poznávání, prožívání a adekvátního vytváření“*. JÚVA (1995) formuluje hlavní argumenty, pro které je estetická výchova jednou z nezbytných složek výchovného systému. Podle něj estetická výchova rozvíjí především činnost smyslových orgánů, s rozvojem smyslů souvisí rozvoj myšlení a řeči. Další význam spočívá v rozvoji fantazie, obohacuje poznání reality, ovlivňuje postoje k realitě. Utváří estetický vztah člověka ke skutečnosti a měla by vést k vypěstování vkusu. Značný význam má také pro rozvoj volní stránky, rozvoj zájmů a kulturního života.

1.3 Podíl hudby v oblasti estetické výchovy dětí předškolního věku

„Raná motivace k hudebním projevům dozrává ze všech estetických činností nejdříve, protože hudba je nejhrouběji zakotvena v lidské přirozenosti, v lidském základu. Patří k prvotním lidským projevům a potřebám a je proto významným výchovným činitelem již od narození“ (SEDLÁK, 1974, s. 63).

Pro rozvoj každého dítěte má mimořádný význam cílevědomá, promyšlená výchova od jeho nejútlejšího věku, která odpovídá jeho možnostem a schopnostem. Důležité je si uvědomit, že jakékoliv působení na člověka musí počítat se specifickými zvláštnostmi, s chronologickým i mentálním věkem. Estetická výchova v mateřské škole by měla vycházet z přirozených možností dětského vnímání, hodnocení, zájmů. Navazuje na fyziologické schopnosti dětí, zejména na jejich činnost motorickou a smyslovou. Estetická výchova prostupuje celodenním životem mateřské školy. Jsou zde zastoupeny činnosti hudební, taneční, pohybové, tělovýchovné, výtvarné, pracovní, dramatické, literární. Domnívám se, že právě hudba zaujímá v oblasti estetické výchovy přední

místo. Hudba je prvním uměním, se kterým se dítě setkává. V současném integrovaném vzdělávání by mělo docházet k propojování hudebních činností a zároveň všech složek estetické výchovy. Funkční propojení hudebních i mimohudebních aktivit umožňuje odhalit široké vzájemné vazby mezi jevy, pocity a reflexemi vyjadřovanými hudbou. Integrace vede k prohloubení pozitivního vlivu hudby na člověka. Výsledkem by měl být hlubší emocionální a estetický zážitek. Estetický zážitek „*podněcuje aktivitu, pozornost, tvořivé projevy, racionální myšlenkové operace, posiluje estetické cítění, ovlivňuje vkus a smysl pro krásu, upevňuje vůli, přináší i psychoterapeutické účinky a utváří na elementární úrovni vztah dítěte k okolní realitě*“ (KODEJŠKA, 1991, s. 35). Dalším kladným znakem integrovaného přístupu je, že usnadňuje komunikaci s hudbou jedincům na nejrůznějším stupni hudebního vývoje, neboť svojí mnohostranností rozšiřuje nabídku forem, jimiž je hudební obsah sdělován a předáván. U dětí předškolního věku připadá v úvahu realizace především tvořivými aktivitami. Může jimi být například zpěv, hra na nástroje, dramatizace hudby, tanec, poslech s malováním a pohybem, didaktické hry, projekty a propojení v rámci tematického celku. Ukázka propojení hudebních a dalších složek estetické výchovy v rámci tematického celku bude součástí praktické části mé bakalářské práce.

2 HUDBA

Hudba se definuje například jako druh umění, umění projevené tóny či organizovaný systém zvuků. POLEDŇÁK (2006, s. 142) uvádí: „*Hudba je specifickým způsobem mezilidské komunikace; tato komunikace používá zvukových prostředků a za hudbu v pravém slova smyslu jsou považovány právě zvukové projevy ať již reálně znějící či představované.*“

Existují stovky hudebních stylů a různé hudební žánry, například hudba lidová, vážná, blues, jazz, rock, pop, metal a další. Hudba se dá také dělit do kategorií podle různých kritérií. Podle původu rozlišujeme hudbu umělou a lidovou, podle vztahu ke spiritualitě hudbu duchovní a světskou. Podle záměru autora pak hudbu uměleckou (artificiální) a neartificiální (neuměleckou).

2.1 Polarizace umělecké a neumělecké hudby

Autor umělecké (umělecké) hudby se snaží vložit do hudby vysokou uměleckou a estetickou hodnotu, zachytit ve svých dílech závažné a důležité věci, lidské nálady a city, představy i touhy, jasnou a srozumitelnou hlavní myšlenku, usiluje o osobitost a originalitu. Autor hudby neumělecké (neumělecké) se nesnaží o vysoké umělecké a estetické cíle. Pro tyto pojmy se staly inspirací práce Hanse Heinricha Eggebrechta, který rozlišoval „artifizielle Musik“ a „funktionale Music“. V současné době se s pojmy umělecké a neumělecké hudby již běžně setkáváme.

POLEDŇÁK (2006) se zabývá otázkou přechodů umění k mimoumění. Hudba bývá automaticky řazena do sféry umění a je jí tudíž přiřknuta estetická (umělecká) funkčnost a hodnota. Mnohdy si ale vůbec umělecké ani estetické cíle neklade a má plnit pouze funkci magickou, dekorativní, relaxační či sloužit jako podklad k tanci. V hudbě je tento přechod od umění k mimoumění reflektován právě v rozlišení dvou velkých hudebních sfér: hudby umělecké a hudby neumělecké. Obě tyto sféry jsou ve vzájemném kontrastu, navzájem se však mohou všelijak překrývat. Hudba umělecká bývá označována jako vážná, klasická, umělecká, velké žánry a hudba neumělecká jako lehká, zábavná, populární, spotřební, užitková, funkcionální, malé hudební žánry. Jak ale uvádí POLEDŇÁK (2006, s. 153), „*příslušnost k uměleckosti nezaručuje sama o sobě uměleckou hodnotu, příslušnost k neuměleckosti zase naopak zásadně nevylučuje možnost vzniku estetické či umělecké hodnoty*“.

2.2 Artificiální hudba a společnost

V současné době se vytrácí přirozená potřeba zpívat a poslouchat hudbu. Přitom absence hudby má pro lidský organismus řadu negativních vlivů. Rodiče mají málo času, mají jiné zájmy a priority. Děti většinou přijímají hudbu jen jako zvukovou kulisu. Jsou tak ochuzovány nejen po stránce citové, ale i po stránce psychického a fyzického vývoje.

Domnívám se, že velmi opomíjen je zvláště význam a hodnota artificiální hudby. Zajímavé jsou výsledky výzkumu KODEJŠKY (1991) z hlediska hudební vyspělosti rodičů, který konstatuje závažný odklon od umělecky hodnotnějších žánrů. Poslech artificiální (umělecké) hudby je na posledním místě v žebříčku ostatních sledovaných hudebních žánrů. Více než 84% rodičů o ni projevuje velice malý zájem a neposlouchá ji. Velkou oblibu projevila jen 4% zkoumaných rodičů. Při zjištění příčiny tohoto stavu většina rodičů nedokázala svůj nezájem vysvětlit. Někteří jej zdůvodňovali tím, že tomuto druhu hudby nerozumí. Výzkum dále ukázal, že lepší vztahy k umělecké hudbě jeví člověk, který prošel soustavnou hudební výchovou v rodině a škole. Velmi málo rodičů (asi 10%) navštěvuje koncerty umělecké hudby v živé produkci, většina poslouchá reprodukovanou hudbu.

2.3 Hudební vývoj

Hudební vývoj dítěte probíhá přirozeně v souladu s rozvojem ostatních tělesných a duševních funkcí. Podle SEDLÁKA (1974, s. 18) „*je těsně spjat se vznikem a utvářením ostatních duševních schopností, sensoricko-motorických reakcí, poznávacích a rozumových procesů, s rozvojem představ, paměti, fantazie, s celkovou senzibilitou a citovou sférou i její dynamikou a s projevy temperamentu i vůle.*“ Podmínkou hudebního vývoje je zrání nervových struktur, které je závislé nejen na faktorech genetických, ale i na učení a prostředí. Aby se vrozené hudební předpoklady dítěte mohly rozvíjet, je nutné, aby se mu dostávalo přiměřených hudebních podnětů. Pro hudební vývoj dítěte může velmi mnoho udělat rodina. Rodina poskytuje dítěti lásku, pocit jistoty a bezpečí. V podnětném rodinném prostředí rodiče s dětmi zpívají, poslouchají hudbu, je dobré, hrají-li na hudební nástroj, chodí do divadla a na koncerty.

FRANĚK (2007) se zabývá teorií o prenatálním původu hudebního významu a popisuje důležitost emocionálního působení hudby již v prenatálním období. Jak uvádí, prenatální podněty mají velký význam pro rozvoj emocionality dítěte.

V období od narození do ukončení třetího roku je hudební vývoj podmíněn hlavně rozvíjející se sluchovou citlivostí a hlasovou funkcí. Hudební projevy jsou vázány na motoriku a na rytmické pohyby. Již od prvního měsíce dítě napjatě poslouchá, reaguje na zvuky, hlas maminky ho uklidní, ukolébavka ho uspává. Velmi brzy se začíná také samo zvukově projevovat. Pláčem vyjadřuje svoji nelibost, broukáním spokojenost. Koncem druhého měsíce začíná vnímat také tóny. Velmi brzy se probouzí smysl pro rytmus. SEDLÁK (1974) a další autoři se shodují v tom, že smysl pro rytmus bývá u batolat vyvinutější než schopnost reprodukční. Ve druhém roce dochází při opakovaném vnímání k zapamatování melodie, k jejímu poznání i pokusům ji hlasem reprodukovat. Setkáváme se také s vlastními tvůrčími hudebními projevy dítěte.

2.4 Hudba v kontextu předškolního věku

Jako předškolní věk označujeme období od 3 do 6 – 7 let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, nástupem do školy. Předškolní věk je rozhodujícím obdobím pro hudební rozvoj dítěte. Ten je ovlivňován hudebním prostředím, ve kterém dítě vyrůstá. Není pochyb o tom, že nejdůležitějším činitelem je rodina, která je prvním sociálním prostředím dítěte.

V tomto věku již ale většina dětí nastupuje do mateřské školy, která by měla usilovat o co největší spolupráci s rodinou dítěte. Mateřská škola představuje důležitý přechod mezi soukromím rodiny a institucí školy. Dítě se přirozeně odpoutává od rodiny a vstupuje do širších sociálních vztahů s vrstevníky a dospělými osobami. Mateřská škola poskytuje dětem kontakt s vrstevníky a systematické a cílevědomé působení pedagogů. A jak konstatuje SEDLÁK (1974, s. 5), „*hudebním pedagogům zde připadá sice krásný, ale nesmírně obtížný úkol: mají zajistit všestranný a úspěšný hudební rozvoj u našich dětí, probudit v nich tvůrčí hudební aktivitu a lásku k hudbě*“. Má-li práce pedagoga vést úspěšně k cíli, musí se seznámit s charakteristikou psychologického vývoje dětí předškolního věku a zvolit metody přiměřené věku.

Podle VÁGNEROVÉ (2012) je předškolní věk charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě a diferenciací vztahu ke světu. V poznání dítěti pomáhá představivost, typické je fantazijní zpracování informací a intuitivní uvažování. Svě představy dítě přizpůsobuje vlastním možnostem poznání a aktuálním potřebám. Uvažování a komunikaci ovlivňuje přetrvávající egocentrismus. Předškolní věk je také označován jako období iniciativy. Dítě má přirozenou potřebu něco zvládnout a vytvořit. Záliba v hudbě se projevuje spolu s přirozenou dětskou tvořivostí a s vrozenou touhou po činnosti. Emoční prožívání je stabilnější a vyrovnanější. Většina prožitků je ještě vázána na aktuální situaci. Postupně se rozvíjí emoční paměť a děti si dokáží vzpomenout na svoje dřívější pocity. Proměna emočního prožívání je závislá na zralosti centrální nervové soustavy i na úrovni uvažování.

2.5 Hudba v pojetí RVP PV

Jak jsem již zmiňovala, v současném vzdělávání by mělo docházet k integraci, tedy k propojování nejen hudebních činností, ale i činností mimohudebních. A jak uvádí i LIŠKOVÁ (2006, s. 3), „*rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání dává prostor k propojování jednotlivých hudebních aktivit nejen v rámci tzv. oborové integrace, ale i ve spojitosti s mimohudebními činnostmi*“. Činnosti, které dětem nabízíme, jsou prostředkem k dosažení kompetencí stanovených v RVP PV.

Vzdělávací obsah je v RVP PV uspořádán do pěti oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazvány:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
 - a) Jazyk a řeč
 - b) Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace
 - c) Sebepojetí, city, vůle
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

Hudba, hudební výchova je součástí všech oblastí RVP PV. Dílčí vzdělávací cíle zasahují do všech hudebních činností. Hudební činnosti se realizují formou reprodukce, percepce, ale také produkce jako nejvýznamnějšího způsobu rozvoje hudební tvořivosti, ale i celé osobnosti dítěte. Hudební činnosti rozvíjejí pochopitelně hudební dovednosti. Kromě nich mají ale vliv například na rozvoj komunikace, receptivních i perceptivních dovedností, smyslového vnímání, hrubé a jemné motoriky, tvořivosti, kooperace, tolerance, vzájemného respektu. Podporují logické myšlení, paměť, utvářejí sebedůvěru, zdravé sebezpozování. Hudba tedy ovlivňuje nejen fyzický, ale i psychický vývoj dětí.

Názory se shodují v tom, že hudba je oblíbená a nepostradatelná zejména pro svoji schopnost vyvolávat emoce. Také SEDLÁK (1974, s. 67) uvádí, že „*hudba ze všech druhů umění má nejsilnější emocionální náboj, dovede aktivovat emoce a umocňovat jejich dynamiku*“. KODEJŠKA (1991, s. 35) konstatuje, že „*emocionální reakce na hudbu vychází bezprostředně ze sensoricko-motorických hudebních činností, ve kterých se prolíná učení s emocionálním prožitkem*“. Přičemž faktem je, že emocionální prožitky z hudby a ostatních estetických aktivit přinášejí předškolnímu dítěti výraznější a trvalejší poznatky než pouhé verbální poučování. JÚVA (1995) doplňuje, že emocionálního prožitku můžeme dosáhnout pouze v podmínkách citové pohody a ve vlídném a laskavém prostředí s radostnou tvůrčí atmosférou. Hlavním principem úspěšné práce v hudební výchově je tvořivost. Povedeme-li děti k tvůrčí činnosti, zajistíme rozvoj všech složek osobnosti.

Chtěla bych ještě zmínit působení hudby na rozvoj prosociálního chování. K umělecké hudbě se takto vyjadřuje SEDLÁK (1974, s. 15), podle kterého tato hudba „*zvyšuje citlivost k vlastnímu prožitku, dovede však také vytrhnout člověka ze subjektivity a obrátit jeho pozornost k problémům druhé osobnosti*“.

3 VYUŽITÍ ARTIFICIÁLNÍ HUDBY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

3.1 Pedagogické aspekty výběru artificiální hudby

Velmi důležitým hlediskem je správný výběr hudebních skladeb pro děti předškolního věku v oblasti artificiální hudby. Skladby musí být přiměřené jejich věku, ve kterých se dokáží orientovat. To znamená vybírat skladby přiměřené svým obsahem a rozsahem, pověřovat děti splnitelnými úkoly a vhodnými otázkami a podněcovat je k aktivnímu poslechu.

Podmínkou vhodného výběru je podle JENČKOVÉ (2005, s. 136) „*emocionálně výrazná skladba nevelkého rozsahu nebo logický výběr vhodných částí větších hudebních děl*“. Přikláním se také k podmínce emocionálnosti. Pro děti předškolního věku jsou vhodné výrazné skladby, které děti upoutají a skladby, ve kterých jsou jasné výrazové prostředky. RAKOVÁ, ŠTÍPLOVÁ, TICHÁ (2009, s. 151) dále konstatují, že: „*emocionálně silné bývají proměny disonance v konsonanci – po hádce přichází smír, po bouři zklidnění a slunný den a naopak*“. Konsonance je libozvučné souznění, které vyvolává pocit klidu, lásky, disonance naopak evokuje rozladěnost, bouři a podobně. FRANĚK (2007, s. 60) také zmiňuje, že „*polarita mezi konsonancí a disonancí je důležitý stavebný prvek evropské klasické hudby*“. Domnívám se, že artificiální hudba při dodržení zmiňovaných aspektů výběru a pro svoji schopnost vyvolávat emoce je vhodná pro děti předškolního věku.

Také LIŠKOVÁ (2006) uvádí, že skladby by měly být krátké, jasné a formově zřetelné. Aby děti oslovily, měly by mít například výrazný rytmus, zvukomalebnost nebo dynamické kontrasty. Aktivačním prvkem je časté opakování již vyslechnutých skladeb. Pokud děti hudbu znají, při dalším poslechu se snáze soustředí. Opakovaný poslech má také význam pro rozvoj hudebního myšlení. Aby hudebně poslechové činnosti přinesly skutečný vklad do citové a rozumové sféry dítěte, musí být vhodně motivovány. Motivace je především závislá na tvořivých schopnostech učitelky.

3.2 Využití umělé hudby v poslouchacích činnostech

HERDEN (1992) se vyjadřuje ke školnímu poslouchání hudby nejen jako o prostředku pro seznamování se s hudbou a učení se o hudbě. S hudbou bychom se podle něj měli setkávat především proto, aby na nás působila a abychom ji potřebovali a sami vyhledávali. Tím nejužitečnějším ziskem není poznání, ale zážitek, společný zážitek, který může poznamenat přípravu dítěte pro život.

Za poslouchacím činností nemůžeme považovat takové aktivity, které vedou pouze k vnímání hudby jako zvukové kulisy. Také při poslouchání velkého množství hudby dochází k deformaci hudebního vnímání. SEDLÁK (1974, s. 77) rozlišuje dvojí působnost hudby: „*zvyšující, je-li používána a konzumována jako umění, a nefunkční, často škodlivou, je-li degradována na pouhý zbytečný hluk, zvukovou náplň k práci nebo prostředek k odhlučování prostředí*“.

Hudba působí na naše emoce, probouzí fantazii a představivost. Umělé hudba dokáže beze slov promlouvat, vyprávět příběhy. Děti v předškolním věku jsou velmi citlivé a vnímavé. Spontánně přijímají všechny podněty, a to jak pozitivní, tak negativní. Přinese-li jim hudba, kterou jim předkládáme, pozitivní prožitky, budou se k ní chtít neustále vracet. Poslech by měl tedy především směřovat k tomu, aby měly děti hudbu rády, aby se na ni dokázaly soustředit. Můžeme je učit poznávat jednotlivé hudební nástroje a rozumět jednoduchým hudebním výrazovým prostředkům. K těm patří rytmus, tempo, dynamika, melodie, barva a harmonie. A jak uvádí i LIŠKOVÁ (2006), chceme-li učit děti rozumět hudbě, právě za pomoci hudby umělé ji nejlépe dětem přiblížíme a prakticky ukážeme. Doplnujícími otázkami vedeme děti k podrobnějšímu poznání a tím je učíme porozumět hudební řeči. Postupně se snažíme například odhalit, proč je skladba smutná nebo veselá, jak to skladatel udělal, že v hudbě slyšíme běh koníčka (výrazný rytmus) nebo let motýla (vznášivá melodie, tichá dynamika) a podobně. Měli bychom se zaměřit na podstatné znaky skladby a její výrazové prostředky, děti mohou hudbu vyjadřovat pohybově. Snažíme se volit otázky, které odpovídají hudebním znalostem a zkušenostem dětí a podněcují jejich aktivní hudební vnímání.

Cílem učitelek v mateřské škole by mělo být vedení dětí k aktivnímu vnímání hudby. Jde o prožitý poslech, který rozvíjí cit a fantazii. RAKOVÁ, ŠTÍPLOVÁ, TICHÁ (2009, s. 153) konstatují, že „*při poslechu hudby a při vytváření hudebních představ se uplatňuje obojí – tj. aktivita (dovednost zpívat, hrát, soustředěně poslouchat) i představivost a fantazie (tj. jeho dosavadní životní zkušenosti a sny)*“. Stejný názor má i HERDEN (1992, s. 21), který uvádí, že „*na každém stupni vývoje dětské představivosti si dítě vybavuje to, co prošlo jeho zkušeností, vnímá to, co je mu smyslově dostupné, silně prožívá vše, v čem může uplatnit svou aktivitu a fantazii*“.

RAKOVÁ, ŠTÍPLOVÁ, TICHÁ (2009) radí aktivitu dětí podněcovat zaměřením jejich pozornosti například k charakteru poslouchané skladby, k námětu, k přečtenému příběhu nebo průběhu skladby.

LIŠKOVÁ (2006, s. 141) shrnula úkoly poslechu hudby dětí předškolního věku do několika bodů:

- *Vytvářet kladný vztah k hudbě.*
- *Rozvíjet schopnost aktivně vnímat hudbu.*
- *Učit citově prožívat hudbu, vést k soustředění.*
- *Rozvíjet hudební paměť a představivost, podporovat fantazii.*
- *Seznamovat s rozličnými hudebními žánry.*
- *Nahlédnout do chápání světa hudby prostřednictvím hudebně-vyjadřovacích prostředků.*
- *Inspirovat k vlastnímu provozování hudby, tj. hry na hudební nástroj.*

Ještě bych chtěla zmínit, že významnější pro děti je samozřejmě poslech živé hudby před hudbou reprodukovanou. Děti tak mají možnost instrumentální hry nejen slyšet, ale i vidět. Živá hudba přináší zapojení více smyslů při vnímání a zároveň silnější citové zážitky. Velkou výhodou tedy je, když sama učitelka umí hrát na nějaký hudební nástroj. Další možností je také pozvat do školky jiné interprety, navštívit hudební školu nebo koncert.

3.2.1 Hudebně pohybová kreativita na základě poslechu

Hudební poslech je součástí kultivace estetického cítění dětí, vede k emotivním prožitkům, které lze vyjádřit pohybem. Pohybová improvizace působí jako projev emocí. V souvislosti s poslechem hudby má pozitivní vliv začlenění dětské pohybové aktivity. Pohyb je jedním z nejpřirozenějších projevů člověka. Může také posilovat soustředění dětí na poslech. Umožňuje bezprostředně vyjádřit své zážitky a prožitky v individuálním či skupinovém hudebně pohybovém projevu. Pohyb je spontánní, vychází z asociací na základě osobní zkušenosti a individuální představy. Dochází k přirozenému spojení poznatkové, emocionální a dovednostní složky. Pohyb podněcený hudbou zvyšuje aktivitu hudebního vnímání, zesiluje emocionální účinek hudby a vede tak k účinnějšímu porozumění a prožití skladby. Rozvíjí hudební a rozumové schopnosti dítěte, jeho citovou sféru, fantazii a obrazotvornost, pohybovou kreativitu a pohybové schopnosti a dovednosti. Zlepšuje koordinaci pohybu, držení těla, obratnost a lehkost pohybu. Pohyb poskytuje příležitost k emocionálnímu sebevyjádření, relaxaci a vzájemné komunikaci prostřednictvím hudby a pohybu. Pro učitelky může být zpětnou vazbou, jak děti skladbu pochopily a prožily.

Mezi hudebně-pohybové činnosti patří také hra na tělo, která má význam pro pěstování rytmu a rytmicko-metrického cítění. Hra na tělo je předstupněm hry na dětské hudební nástroje. Artificiální hudba je vhodný podklad pro vnímání rytmu. Při vytleskávání rytmu zpívané písně mohou její slova dítě rušit. Hra na tělo a na nástroje rozvíjí také sluchové vnímání, paměť, tvořivost, vede k lepšímu soustředění a je základem improvizace.

Pohybovou improvizací můžeme vyjadřovat náladu skladby, rytmus, tempo. Zpočátku je lepší, když sama učitelka dává dětem náměty pro improvizaci. Vhodné je využívání různých pomůcek, jako jsou šátky, stuhy.

3.3 Využití artificiální hudby jako motivace

Pojem motivace je odvozený z latinského movere – hýbati, pohybovati. ČÁP (1997, s. 84) definuje motivaci jako „*souhrn hybných činitelů v činnostech, učení a osobnosti. Hybným činitelem míníme takové skutečnosti, které jedince podněcují, podporují, nebo naopak tlumí, aby něco konal, nebo nekonal*“. VÁGNEROVÁ (2010, s. 168) dodává, že „*motivace bývá spojena s emočním prožitkem, který slouží jako signál určité potřeby, jako prostředek hodnocení aktuálního stavu či situace, a stimuluje jednání, zaměřené na její uspokojení*“.

Artificiální hudba má široké pole působnosti a je vhodná jako motivace k různým činnostem. Hudební skladbou lze navodit atmosféru nebo představu. Pomocí ní tak můžeme děti motivovat k různým činnostem v oblasti estetické výchovy, například k hudebním, pohybovým, dramatickým, poznávacím (kognitivním), výtvarným, pracovním, literárním nebo jazykovým. Vhodné skladby můžeme využít také jako průběžnou motivaci k tematickým celkům. Výsledkem integrativního přístupu k hudebním dílům mohou být dětské kresby, pohyb, dramatické ztvárnění, improvizace, které jsou jakousi reflexí prožitků a získaných zkušeností, k nimž děti při poslechu dospěly. Pro učitelku jsou zároveň zpětnou vazbou. Svou představu nebo prožitek z hudby mohou děti popisovat, kreslit, zatančit, ztvárnit pantomimicky. Děti mohou své pocity a prožitky vyjadřovat výběrem z různých piktogramů, které si učitelka připraví. Nikdy neříkáme dítěti, že jeho reakce či odpověď je špatná. Naopak bychom měli vzbuzovat u dítěte pocit důvěry a projevovat úctu k jeho osobnosti.

Hudební skladba nebo její úryvek může fungovat jako signál k určité činnosti nebo jako symbolické vyjádření jejího začátku či konce. Děti slyší známou skladbu a již vědí, co bude následovat, co se bude dělat. Skladba se tak stává součástí rituálu, pomocí kterého se můžeme ráno přivítat, svolávat ke hře, ke společné činnosti, k jídlu, k úklidu hraček a podobně.

Artificiální hudba je vhodná jako podklad při relaxaci s dětmi v mateřské škole. Relaxace je stav uvolnění psychického a tělesného napětí, pomáhá ke zklidňování a lepšímu zvládnutí nejrůznějších problémů. Relaxaci provádíme většinou vleže. Při vnímání hudby si mohou děti vybavovat své představy nebo je může k představě přenést slovy učitelka. Jiným využitím relaxace je nácvik správného břišního dýchání.

ŠIMANOVSKÝ (2011, s. 218) píše o relaxaci: *„Spojení hudby a uvolnění vytváří zvláště u dětí k hudbě hluboký a intimní vztah. Ten jim může vydržet po celý další život.“* Spojení relaxace a artificiální hudby je výhodné v tom, že nenásilně utváříme u dětí k této hudbě kladný vztah.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE VÝZKUMU

Cílem práce bylo nalézt a ověřit možnosti využití umělé hudby u dětí předškolního věku. V teoretické části jsem se zabývala objasněním pojmů v oblasti estetické výchovy a hudby. Hledala jsem možnosti využití umělé hudby při práci s dětmi v mateřské škole. Cílem praktické části bylo vytvořit nabídku činností pro děti předškolního věku v oblasti estetické výchovy s využitím umělé hudby a ověřit jejich využitelnost v praxi. Přípravou a zrealizováním integrovaného tematického celku jsem chtěla nalézt co největší škálu možností využití umělé hudby a sledovat, jak se dětem tato hudba líbí, jak ji vnímají a přijímají. Chtěla jsem zjistit, zda se děti do činností zapojují dobrovolně, s chutí a s radostí. Zajímalo mě, jestli dokáží své emoce, pocity, prožitky a představy vyjadřovat a jakým způsobem. Evaluací a pojmenováním výstupů z těchto činností jsem chtěla potvrdit smysluplnost hudby ve výchovně vzdělávacím procesu.

Výzkumné otázky

Definovala jsem si tyto otázky:

1. Jak přijímají děti předškolního věku umělou hudbu?
2. Jak se účastní činností spojených s umělou hudbou?
3. Jakými způsoby mohou děti vyjadřovat představy a prožitky z umělé hudby?
4. Jakých výstupů ve výchovně vzdělávacím procesu lze dosáhnout při využití umělé hudby?

5 METODY VÝZKUMU

5.1 Kvalitativní výzkum

V této práci jsem si pro výzkumné šetření zvolila kvalitativně orientovaný výzkum. ŠVARŤÍČEK (2007, s. 16) definuje kvalitativní výzkum takto: „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.*“

Kvalitativní výzkum používá několik metod sběru dat. Já jsem vzhledem k cíli této práce použila metodu rozhovoru s dětmi, hlavní metodou bylo zúčastněné pozorování.

5.1.1 Rozhovor

Rozhovor je v kvalitativním výzkumu nejčastěji používanou metodou sběru dat. ŠVARŤÍČEK (2007, s. 159) definuje rozhovor jako „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“

Rozhovor stejně jako každá jiná metoda má své výhody a nevýhody. Velkou výhodou oproti jiným metodám je vysoká interakce mezi tazatelem a dotazovaným a možnost rozhovor usměrňovat. Velmi důležitou roli zde hraje navození příjemné atmosféry. Rozhovor může být strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný. V tomto výzkumu jsem použila nestrukturovaný rozhovor, jelikož umožňuje přirozenou komunikaci.

5.1.2 Pozorování

Pozorování je v kvalitativním výzkumu pravděpodobně jednou z nejtěžších metod sběru dat. Základním typem je zúčastněné pozorování.

ŠVARŤÍČEK (2007, s. 143) definuje zúčastněné pozorování jako „*dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces.*“ Dále uvádí, že zúčastněný pozorovatel je pozorovatelem a zároveň účastníkem interakcí.

Pozorování je považováno za vhodnou metodu pro studium školní třídy.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Své výzkumné šetření jsem prováděla ve vesnické mateřské škole v jihočeském kraji, která má jedno heterogenní oddělení. Tato škola byla znovu otevřena a zrekonstruována před třemi lety. V době výzkumu bylo zapsáno dvacet tři dětí ve složení třináct děvčat a deset chlapců od dvou do šesti let. V této mateřské škole pracuji jako ředitelka, délka mé pedagogické praxe je jedenáct let. Plány pro vzdělávání vytváříme společně s kolegyní. Vycházíme z našeho školního vzdělávacího programu. Obsah je rozdělen do pěti na sebe navazujících integrovaných bloků, které odpovídají požadavkům na jejich tvorbu dle RVP PV. Jsou tvořeny s ohledem na běh roku, reagují na významné události a tradice.

Ráno po příchodu do mateřské školy si děti spontánně hrají. Řízené činnosti realizujeme podle potřeby už od rána nebo po svačině a to individuálně, skupinově či frontálně. Probíhají u stolečků nebo v herně. Cíle a činnosti přizpůsobujeme věku dětí, mladším dětem je potřeba pomoci, starší pracují více samostatně. Motivujeme všechny děti, nikoho ale do činností nenutíme.

6 PRŮBĚH VÝZKUMU

Data jsem shromažďovala v období od 2. dubna do 10. května, přibližně tedy šest týdnů. Vyvrcholením tohoto období bylo vystoupení v sále místního kulturního domu a v mateřské škole pro rodiče, kde jsme také zařadili činnosti a improvizaci při poslechu umělé hudby.

Na počátku výzkumu jsem použila metodu rozhovoru, abych zjistila, jakou mají děti dosavadní zkušenost s umělé hudbou. Otázky jsem položila ještě jednou po realizaci naplánovaných činností. V obou případech jsem pustila skladbu Bedřicha Smetany „Vltava“. Rozhovor jsem vedla se čtyřmi dívkami a dvěma chlapci ve věku od pěti do šesti let. Shodné odpovědi jsem nezaznamenávala.

6.1 Rozhovor s dětmi před započítím výzkumu

Otázka:	Odpovědi:
Už jste někde slyšeli podobnou skladbu? Kde?	já jsem jí doma nikdy neslyšela, v sále ZUŠ
Chcete podobné skladby poslouchat ve škole?	ano
Co bychom vlastně mohli u takové hudby všechno dělat?	hrát, zpívat, tancovat

6.2 Téma s názvem „Voda je život“

Toto téma je součástí integrovaného bloku s názvem Skřítek Pramínek. Rozdělila jsem ho ještě na tři části pojmenované Voda, vodní toky, Život ve vodě a Moře, lodičky.

Hlavní cíle pro výchovně vzdělávací práci s uměleckou hudbou:

- Vzbudit zájem o uměleckou hudbu.
- Učit naslouchat umělecké hudbě s porozuměním.
- Rozvíjet hudební představivost.
- vést k aktivnímu vnímání hudby, které umožňuje prožitý poslech, rozvoj citu, fantazie a představivosti.
- Podněcovat k vyjádření prožitku – slovně, pohybem, kresbou.
- Stimulovat kreativní schopnosti.
- vést k tvůrčí činnosti a tím rozvíjet všechny složky osobnosti.

6.2.1 Voda, vodní toky

Charakteristika tematického celku:

Získávání poznatků o významu vody v přírodě, o koloběhu vody a různých podobách vody v přírodě (potok, řeka, rybník, jezero).

Motivační básnička – „Pramínek“

Kde se vzal, tu se vzal,
vytryskl si ze země,
v kapradí u lesa
rozhlédl se zasněně.

Kolik je tu cestíček,
kterou se mám dát,
porad' ty mi, kamínku,
vždyť si kamarád.

Kamínek, větvička
ukázaly, kudy, kam,
pramínek utíkal,
za chvíličku byl ten tam.

Motivace poslechem hudební skladby Bedřicha Smetany „Vltava“

Cíl – rozvíjet poznání, slovní zásobu, vyjadřování, komunikaci, umět soustředěně naslouchat, získat společný prožitek při poslechu skladby.

Organizace – v kruhu v herně na koberci.

V úvodu výzkumu jsem dětem vyprávěla, že hudba k nám promlouvá hudební řečí a my jí můžeme rozumět, přestože nemá slova. Dokáže nám vyprávět příběh, nakreslit přírodu, připodobnit zvířátka, pobídnout k tanci, pochodování nebo nás ukolébat. Je potřeba jí dobře naslouchat. Někdy nám může napovědět i název, jako je tomu u skladby „Vltava“. Ještě jsme si povídaly o Vltavě, o řekách a jiných vodních tocích. Potom jsem děti vyzvala, aby si položily hlavu, zavřely oči a poslouchaly skladbu. Po poslechu jsme si povídali o našem prožitku a představách.

Pohyb motivovaný skladbou „Vltava“

Cíl – vyjadřovat prožitek z hudby pohybem.

Organizace – v herně na koberci.

Společně jsme znovu poslouchali skladbu „Vltava“ a pohybem těla a pažemi jsme předváděli vlny v řece.

Spontánní malování při poslechu skladby „Vltava“

Cíl – uvolnit zápěstí, spolupracovat ve dvojicích, výtvarně vyjádřit hudbou navozené představy.

Organizace – u stolků.

Na větší formát balicího papíru malovaly děti ve dvojicích temperovými barvami vlny v řece.

(příloha č. 1)

Námět „Zrcadlení v řece“ při poslechu skladby „Vltava“

Cíl – naslouchat hudbě, navázat kontakt, neverbálně komunikovat.

Organizace – v herně.

Technika dramatické výchovy zrcadlení (zrcadla obličejová i celotělová).

Nejprve děti zobrazovaly, co jsem dělala já (mimiku, gesta, pohyby), potom byly zrcadly ve dvojicích.

Pohybová improvizace při skladbě „Vltava“

Cíl – rozvíjet sluchové vnímání, reagovat na hudební výrazový prostředek (dynamiku) pohybem, spolupracovat, prožít společný zážitek.

Organizace – v herně v kruhu.

Děti stály vedle sebe okolo velké plachty z netkané textilie nabarvené temperovými barvami na modro. Plachtu držely v rukách a pohybem nahoru a dolů podle hudby znázorňovaly vlny ve vodě.

Opakovaný poslech skladby s úkolem sledovat a znázornit intenzitu vln. Tichá hudba evokuje malé vlny a menší pohyb s plachtou a hlasitější hudba velké vlny a větší pohyb.

Pro plynulé zvedání plachty je nutná spolupráce a sjednocenost v pohybu dětí.

(příloha č. 2)

Námět „Řeka“ - pohybové vyjádření při skladbě „Vltava“

Cíl – procvičovat lokomoční pohybové schopnosti, obratnost, koordinaci.

Organizace – v herně.

Překážková dráha motivovaná hudbou a vyprávěním, jak řeka teče okolo kamenů, přes kameny, pod mostem. Děti chodily a běhaly okolo překážek, přelézaly a podlézaly překážky.

Relaxace při poslechu skladby „Vltava“

Cíl – vnímat hudbu i své tělo, uvolnit celé tělo, rozvíjet fantazii, představivost.

Organizace – v herně na koberci vleže na zádech.

(příloha č. 3)

Oleg Smoliarov – poslechová skladba „Pramínek a řeka“

Cíl – vnímat hudební výrazové prostředky - dynamiku (graduující), tempo (zrychlující).

Organizace – v herně na koberci.

Název jsem dětem neprozradila, vyzvala jsem je, aby nejprve samy vyprávěly o tom, co v hudbě slyšely. Následně jsem vyprávěla o malém pramínku, jak se rozšiřuje v potok a potom v širokou řeku.

Opakovaný poslech skladby s úkolem sledovat, kdy se připojují jednotlivé pramínky, později potůčky, kdy se potok mění v řeku.

Spontánní malování při poslechu skladby „Pramínek a řeka“

Cíl – výtvarně vyjádřit navozené představy hudbou.

Organizace – u stolků.

Děti po celé ploše papíru barevnými křídami kreslily pramínek, který se různě vlní, zatačí a proplétá se krajinou. O vzniklých obrázcích jsme si povídaly.

Barevné vyjádření stupňování síly zvuku při poslechu skladby „Pramínek a řeka“

Cíl – rozvíjet sluchové vnímání, reagovat na hudební výrazový prostředek (dynamiku) výtvarným vyjádřením.

Organizace – u stolků.

Nejprve jsme si s dětmi povídaly o barvách, o jejich odstínech. Sjedinili jsme si názor v tom, že barvy světlejší jsou jemnější, méně syté a jmenovali některé barvy světlé. Naopak barvy tmavé jsou syté, husté. Také hudba se nějak stupňuje, může být tichá, mít slabý zvuk nebo hlasitá se silným zvukem. Děti při poslechu skladby vybíraly z barevné škály voskovek a kreslily na list papíru barevná kolečka a vyjadřovaly svoji představu stupňování síly zvuku skladby.

(příloha č. 4)

Grafomotorické cviky motivované skladbou „Pramínek a řeka“

Cíl – uvolnit svaly ruky a zápěstí – jemnou motoriku.

Organizace – u stolků.

Děti na základě motivace hudbou kreslily vlnky v rybníce, kruhy ve vodě (když hodíš do vody kamínek).

6.2.2 Život ve vodě

Charakteristika tematického celku:

Získávání poznatků o životě ve vodě a u vody, vodní toky jsou biotopem pro řadu živočichů.

Řeka, potok, rybníček,
kdo tam žije, vodníček?
Ne, ne, děti, chybička,
štika, kapr, bělička.
Za rybníkem na hrázi,
čáp se pyšně prochází.
Žabky před ním utíkají,
kampak se jen schovávají?

Motivace

Již před puštěním hudby jsem děti podněcovala k poslechu a zaměření pozornosti k charakteru a námětu skladby. Pokládala jsem pomocné otázky typu: „*jaká je skladba, spíš veselá nebo smutná, pomalá nebo rychlá, dalo by se například při ní dobře usínat nebo spíš tancovat či pochodovat, co ti připomíná, co si představuješ?*“

Motivační skladby autora Camilla Saint-Saëne: „Karneval zvířat“

K našemu tématu jsme využili skladbu s názvem „Akvariální rybky“ pro představu rybek v rybníce, skladbu s názvem „Klokani“, která v nás ale evokovala skoky žabek okolo rybníka a skladbu s názvem „Labutě“.

Pohybová improvizace „Na rybičky“ na skladbu C. Saint-Saëne

Cíl – rozvíjet cit a ohleduplnost vůči druhému (vyhýbat se a nevrážet do sebe pod plachtou), vlastní prožitek.

Organizace – v herně v kruhu okolo plachty.

Děti stály okolo plachty, držely ji v rukách a pohybem nahoru a dolů ztvárňovaly vlny v rybníce. Na moji výzvu (jméno, pokynutí hlavou, pohlazení) „podplavávaly“ pod plachtou („plavaly jako rybičky v rybníce“) buď jedno dítě nebo více dětí najednou.
(příloha č. 5)

Výtvarná reflexe na skladbu C. Saint-Saëne

Cíl – rozvíjet jemnou motoriku ruky, výtvarnou tvořivost, pracovní dovednosti.

Organizace – u stolků.

Děti kreslily ryby a vymalovávaly je vodovými barvami.

(příloha č. 6)

Poslech motivační skladby Pohádkový žabák – „Žabí cantabile“ (Trojan)

Cíl – motivovat.

Organizace – v herně.

Děti hádaly, co je to za živočicha.

Pohybová improvizace „Na žabičky“ při skladbě C. Saint-Saëne

Cíl – reagovat na poslech spontánním pohybem, motivovat k improvizaci, rozvíjet lokomoční pohybové schopnosti.

Organizace – v herně.

Děti se pohybovaly a improvizovaly podle hudby a představovaly pohyb žabek u rybníka podle svých představ.

Rytmizace při skladbě

Cíl – rozvíjet smysl pro rytmus, udržovat pravidelný rytmus.

Organizace – v herně.

Při poslechu skladby děti ťukaly ozvučnými dřívky do rytmu a znázorňovaly tak skoky žabky. Jindy poslouchaly hudební skladbu a doprovázely ji všemi dostupnými rytmickými nástroji (dřívka, drhla, bubínky, plechové hrníčky, pokličky...), improvizovaly a snažily se udržet přesný rytmus.

(příloha č. 7)

Pohybová improvizace „Na labutě“ při skladbě C. Saint-Saëns

Cíl – orientovat se v prostoru, reagovat na poslech pohybem, improvizovat, uvolňovat paže.

Organizace – v herně.

Děti se pohybovaly po prostoru podle hudby a svých představ a volně pohybovaly pažemi.

(příloha č. 8)

Relaxace při poslechu skladby „Labutě“

Cíl – motivovat ke zklidnění a uvolnění celého těla.

Organizace – v herně na koberci vleže na zádech.

Střídání skladeb „Rybky“, „Žabky“ a „Labutě“

Cíl – vnímat a reagovat na změnu nálady a tempa hudby pohybem.

Organizace – v herně.

Pouštěla jsem úryvky ze všech tří skladeb s odlišným tempem a náladou, děti poznávaly a reagovaly na změnu v hudbě pohybem.

Námět „Bubliny v rybníce“ při poslechu skladby C. Saint-Saëns

Cíl – zapojit smyslové vnímání, prožít sluchový a zrakový vjem.

Organizace – na koberci v kruhu okolo plachty.

Do hudby vypouštělo jedno dítě bubliny z bublifuku. Děti poslouchaly hudbu a při ní pozorovaly bubliny.

(příloha č. 9)

6.2.3 Moře, lodičky

Charakteristika tematického celku:

Získávání základních poznatků o moři a životu v něm.

Moře

Moře je spousta mokré vody,
v ní dobrodružství více než hvězd.
Poplujem za ním na mé lodi
a zveme všechny, kdo chtějí svézt.

Motivace – ochutnávka slané vody

Cíl – zapojit smyslové vnímání (chuťový vjem), poznat rozdíl mezi sladkovodní a mořskou vodou, přiblížit dětem moře a atmosféru u moře.

Poslech motivační skladby F. Mendelssohna No. 6 in G Minor, Op. 19, No. 6, Gondolier's Song

Cíl – motivovat, vyjádřit své představy a pocity ze skladby.

Organizace – v herně.

Děti vyjadřovaly slovně své představy a pocity ze skladby.

Pohybová improvizace při skladbě F. Mendelssohna

Cíl – rozvíjet cítění rytmu, plynulost pohybu, houpavé pohyby.

Organizace – v herně.

Každé dítě mělo svoji lodičku složenou z papíru a podle hudby jsme přizpůsobovali pohyb s loďkou houpavému rytmu skladby.

Společná hra při skladbě F. Mendelssohna

Děti seděly volně v prostoru. Při hudebně pohybové improvizaci se jedno dítě s papírovou loďkou pohybovalo podle hudby mezi dětmi. Zastavilo se u některého ze sedících dětí, předalo mu loďku a usedlo na jeho místo. Toto dítě pokračovalo v pohybu podle hudby. Hra pokračovala, dokud se všechny děti nevystřídaly.

Výtvarná reflexe při skladbě F. Mendelssohna

Cíl – výtvarně vyjádřit navozenou představu, vnímat a reagovat na hudební výrazový prostředek (výška tónu).

Organizace – v herně na zemi.

Výtvarné ztvárnění moře technikou kuličkování. Do víka jsme dali kuličku, která se díky pohybu s víkem kutálela a roztírala po papíru barevné skvrny. Děti vybíraly různé odstíny modré barvy podle slyšené výšky tónu. Výtvarný projev i pohyb byl po celou dobu motivován a doprovázen skladbou.

(příloha č. 10)

Rytmická zvukomalba při poslechu skladby F. Mendessohna

Cíl – upoutat pozornost dětí na poslech, iniciovat zájem, objevovat různé zvukomalebné kombinace.

Organizace – v herně.

Námět „Šplouchání vln“

Použili jsme plastové láhve s malým množstvím vody. Pohybovali jsme s nimi ve vodorovné poloze do stran, naklápěli jsme je kyvadlovým pohybem ze strany na stranu, potřásali dolů a zpět krátkým energickým pohybem.

Jako další pomůcky jsme využili zmuchlané noviny nebo igelitové sáčky, kterými jsme šustili v dlaních podle síly vln. Použít se dají různá chřestidla, lahvičky naplněné rýží a podobně.

Poslech motivační skladby F. Chopina Étude in E Tristesse Op. 10 No. 3

Cíl – motivovat, navodit atmosféru a představivost.

Organizace – v herně.

Řekla jsem dětem, aby si lehly do polohy, která je jim příjemná, zavřely oči a představovaly si moře a mořské vlny. Po poslechu jsme si povídali o jejich představách a prožitku.

Pohybová improvizace při skladbě F. Chopina

Cíl – rozvíjet tvořivé sebevyjádření.

Organizace – v herně.

Děti se pohybovaly volně po prostoru a improvizovaly s barevnými šátky v ruce při poslechu skladby.

(příloha č. 11)

Pohybové vyjádření při skladbě F. Chopina

Cíl – vyjádřit hudební výrazové prostředky (výška tónů, dynamická a tempová gradace, legato, rytmus).

Organizace – v herně v kruhu okolo svázané prádlové gumy.

Prádlovou gumu jsme využili ke znázornění slyšené výšky tónu, respektive výškových vztahů hrané melodické linie. Fonogestika se týká sluchové analýzy melodických úryvků a současného znázornění jejich melodické linie odpovídajícím pohybem prádlové gumy. Drnkali jsme prstem o gumu, natahovali a smršťovali, potřásali gumou, točili s ní před tělem, houpali do stran nebo dovnitř kruhu a zpět, pohybovali po vertikále před tělem pro znázornění tónových výšek.

Výtvarná reflexe při skladbě F. Chopina Romance (Piano Concerto No. 1 in E minor Op. 11)

Cíl – výtvarně vyjádřit navozené představy.

Organizace – u stolků.

Spontánní malba abstraktního obrázku na téma „Moře“ při poslechu skladby technikou zapouštění barev do vlhkého podkladu.

(příloha č. 12)

Výtvarná reflexe na téma „Mořské rybky a chobotnice“

Cíl – rozvíjet výtvarnou tvořivost.

Organizace – u stolků.

Děti otiskovaly dlaně natřené prstovými barvami na papír a fixem z těchto otisků dotvářely mořské rybky a chobotnice.

6.3 Využití umělé hudby v průběhu dne

Signál k určité činnosti

Umělé hudby jsme také využívali jako signál pro společný úklid hraček a začátek společné řízené činnosti.

Relaxace během dne

Cíl – rozvíjet představivost, fantazii, kladné sebepojetí, vztah k hudbě, probouzet emoce, pozitivní ladění, odbourávat agresivitu, nervozitu, úzkost, navozovat psychofyzické uvolnění, vnímání svého těla, pocit sounáležitosti se skupinou.

Organizace – v herně na koberci, nejvhodnější poloha je vleže na zádech, ale i v jiné poloze i vsedě.

Relaxace při poledním odpočinku

Cíl – rozvíjet představivost, zklidnit se před spánkem

Organizace – na lehátku.

Děti na lehátku kolébaly na klíně nebo v náručí plyšáky a poslouchaly skladby před usnutím.

6.4 Rozhovor s dětmi po skončení výzkumu

Otázky:	Odpovědi:
Už jste někde slyšeli podobnou skladbu? Kde?	ve školce, na koncertech ZUŠ, v rádiu, na CD, na pohřbu dědy
Chcete podobné skladby poslouchat ve školce?	ano, už je posloucháme
Co bychom vlastně mohli u takové hudby všechno dělat?	cvičit, hrát si, zpívat, malovat, hrát na nástroje, tleskat, skákat, poslouchat, odpočívat, tancovat, besídku, udělat koncert – někdo by mohl tančit a někdo zpívat

7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

7.1 Vyhodnocení rozhovoru

Při rozhovoru na počátku výzkumu se mi potvrdil předpoklad, že se děti předškolního věku s umělou hudbou neseťkávají. Pouze dívka, která již navštěvuje ZUŠ, uvedla, že ji slyšela v jejím sále. Skladba se dětem líbila a s radostí a očekáváním souhlasily s tím, že si budeme podobnou hudbu pouštět i v mateřské škole. Příliš si ale nevěděly rady s tím, co všechno bychom mohly při jejím poslechu dělat.

Po realizaci výzkumného šetření jsem při stejném rozhovoru s dětmi zaznamenala velký posun. Děti byly obohaceny o tento styl hudby, vnímaly ji a braly jako její součást. Přirozeně ji přijaly i při činnostech v mateřské škole. Toto se projevilo i v odpovědích při rozhovoru po skončení výzkumu. Děti artificiální hudbu více vnímají i ve svém okolí. Pozitivní zprávou pro mě bylo také to, že se skladby dětem líbily a dále by je chtěly poslouchat. Vnímaly je také ve spojení s činnostmi v oblasti estetické výchovy, které jsme realizovaly v době výzkumu. To se projevilo při poslední otázce, kdy děti dokázaly vyjmenovat více činností v této oblasti.

7.2 Vyhodnocení pozorování dětí

Voda, vodní toky

Hudební skladby a činnosti jsme s dětmi hodnotili slovně a výběrem z nakreslených piktogramů (smajlíků). Jako motivaci k tomuto tématu jsem zvolila skladby B. Smetany „Vltava“ a Olega Smoliarova „Pramínek a řeka“, obě děti ohodnotily kladně. Při poslechu skladby „Vltava“ byly motivovány vyprávěním a již znaly název. Mohly si tedy představovat konkrétní věc a soustředit se na ní. Vyzkoušely jsme tedy hodnocení výběrem ze smajlíků. Nikdo si nevybral ani smutného ani plačtivého. U skladby „Pramínek a řeka“ jsem název neprozradila a po poslechu položila otázku: „*Co jste si představovaly, co jste ve skladbě slyšely?*“ Děti nejprve jmenovaly hudební nástroje, které znaly a odpovídaly: „*piano, píšťalu, buben*“. Další odpovědi byly ovlivněny předchozími činnostmi a děti jmenovaly: „*vodu, malinký vlnky, bubliny, rybky, rybáře, ptáčka, volavku, čápa, pelikána*.“ Pětiletá dívka odpověděla: „*začalo mi bouchat srdce*“. Při poslechu obou skladeb bylo patrné, že děti zaujala gradující dynamika, čehož jsem využila a v tomto bloku jsem se kromě jiného zaměřila na seznamování dětí s dynamikou v hudbě.

Pohybové vyjádření prožitku je pro děti přirozenější než slovní. Velmi si oblíbily činnost s plachtou a brzy dokázaly vnímat a pohybem vyjádřit dynamiku skladby. Také

technika dramatické výchovy zrcadlení děti bavila a při každém opakování se zlepšovaly. Při skladbě „Pramínek a řeka“ nejstarší děti velmi dobře poznávaly připojování jednotlivých pramínek. Barevné vyjádření stupňování síly zvuku při této skladbě bylo pro děti obtížnějším úkolem, přestože jsme si důkladně vysvětlili stupňování odstínů barev a síly zvuku. Samozřejmě mohou svou představu vyjadřovat všechny děti podle svého, ale k plnému pochopení došlo pouze u nejstarších dětí a po několika opakování.

Život ve vodě

V tomto bloku jsem využila CD autora Camilla Saint-Saëns s názvem Karneval zvířat, které je přímo určené pro děti předškolního věku. Zaměřili jsme se na vnímání rozdílů nálady a tempa jednotlivých skladeb. Děti vyslechly všechny tři skladby postupně za sebou. Po každé z nich jsem se zeptala, co si představovaly. Po skladbě „Akvariální rybky“ odpovídaly: „vodu, řeku, vlnky, vítr, ptáčky, jak mávají křídly, sluníčko, páva“. Název další z nich zní sice „Klokani“, ale jelikož děti pochopily, že se bavíme o zvířátkách u vody, rytmická melodie u nich evokovala skoky žabky, vlnky, vítr. Ve skladbě s názvem „Labutě“ děti slyšely housle, basu, piano. Hlavní melodie je hraná na violoncello, které děti neznají. Dále o skladbě povídaly: „dalo by se při ní tancovat, taky usínat, je pomalá, s něčím si hrát a tancovat.“ Děti při opětovném pouštění skladeb správně a pohotově reagovaly na změny nálady a tempa pohybem. Pohybovou improvizaci „Na labutě“ si užily hlavně dívky, které tancovaly ladně jako baletky. Chlapci si zase rádi zaskákali jako žabky. Velkým prožitkem bylo pro všechny „plavání“ pod plachtou při poslechu hudby. Tuto činnost si velmi oblíbily a chtěly ji stále opakovat. Překvapením a zážitkem bylo spojení sluchového a zrakového vjemu v podobě sledování bublin z bublifuku při poslechu skladby „Rybky“. Hudební hádanka „Žabí cantabile“ děti pobavila, žabí kuňkání samozřejmě všichni poznali. S chutí se zapojovaly také do výtvarných činností i rytmizace na dětské hudební nástroje. Toto téma i skladby byly dětem velmi blízké, všech činností se zúčastňovaly s radostí a zapojovaly se i nejmladší děti.

Moře, lodičky

Před poslechem skladby F. Mendelssohna jsem název ani téma neprozradila. Své představy děti vyjádřily následovně: „*já jsem slyšel piano, já labuť, volavku, čápa, písnička je smutná,*“ šestiletá dívka poznala moře, vlny a po malé nápovědi také loďku, která pluje na vlně. Zapojili jsme smyslové vnímání a pro dokreslení mořské atmosféry jsme ochutnávali slanou vodu. Tato skladba má krásnou houpavou melodii a rytmus, který děti velmi dobře vedl ke ztvárnění houpavých pohybů. Pohybovou improvizaci jsme zařazovali opakovaně s různými pomůckami. Při společné hře se děti učily spolupráci. Technika kuličkování byla výtvarným projevem a zároveň i pohybovým, protože děti víkem pohybovaly podle houpavého rytmu hudební skladby.

Při poslechu skladby F. Chopina jsem děti předem motivovala k představě moře a vln. Nejstarší děti samy vypověděly, že se vlny zvětšovaly a zmenšovaly. Zeptala jsem se, čím to bylo způsobeno, že jsme to takhle slyšeli. Odpověď šestileté dívky: „*že hrajeme nahore a dole*“. Zaměřili jsme se na poslech a poznávání dynamiky a výšky tónu. Opět jsme využívali různých pomůcek, které názorně pomáhaly dětem k pochopení a vyjádření. Pro lepší vnímání hudebních výrazových prostředků je nutné opakování skladby a činností. Kromě pohybové improvizace jsme využívali výtvarné a rytmické činnosti. Rytmičká zvukomalba byla pro děti zpestřením a zajímavým sluchovým dojmem.

7.3 Shrnutí výzkumného šetření

Na základě realizace činností spojených s umělé hudbou ve třídě věkově smíšených dětí v mateřské škole, rozhovorů s dětmi, zúčastněného pozorování a následného vyhodnocení lze odpovědět na stanovené výzkumné otázky:

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 1

Jak přijímají děti předškolního věku umělé hudbu?

První reakce dětí na umělé hudbu byly spíše rozpačité a nesmělé. Děti se po sobě dívaly, smály se, tato hudba byla pro ně jiná a nezvyklá. Po mém povídání o hudební řeči a zapojení umělé hudby do činností, které jsou již dětem přirozené v prostředí mateřské školy, byl patrný velký rozdíl. Postupně se měnilo chování a prožívání dětí. Bylo pro mě až překvapující po počátečním ostychu, jak rychle děti umělé hudbu přijaly jako přirozenou součást života a dění v naší třídě. Hodnocení skladeb dětmi bylo vždy kladné a bylo vidět, že předkládaná hudba se dětem opravdu líbila a zaujala je. Závěr tedy zní, že děti předškolního věku přijímají vhodnou umělé hudbu přirozeně a bez problémů.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 2

Jak se účastní činností spojených s umělé hudbou?

Poslechových činností se účastnily vždy všechny děti, i když se následně slovně nebo pohybově nevyjadřovaly. Pohybové činnosti a improvizace děti nejvíce zaujaly a zúčastňovaly se s chutí a s radostí. Jejich reakce byly sice zprvu nesmělé a ostýchavé, s nedostatkem vlastní tvořivosti. Zapojovala jsem se s nimi do aktivit a předkládala jim tak svůj vlastní vzor a děti se postupně osmělovaly a ztrácely zábrany, byly tvořivější a aktivnější. Mladší děti odkoukávaly a napodobovaly starší kamarády. Některé děti také

zpočátku pouze pozorovaly. Naopak se vždy zapojoval chlapec, který se často uráží, má problém s agresivitou a nejráději si dělá věci po svém. Poslech hudby děti nejvíce prožívaly a soustředily se na něj právě při činnostech pohybových. Nejvíce je zaujaly činnosti, při kterých manipulovaly s různými pomůckami (plachta, prádlová guma, šátky, nástroje, plastové láhve, lodičky). Nejstarší děti si tyto činnosti opravdu užívaly. Děti byly klidné a ohleduplné. Do výtvarných činností se zapojovaly všechny děti, tvořily s chutí a bez zábran. Vhodně zvolená umělé hudba se tak ukázala jako vhodný motivační prostředek při výchovně vzdělávací práci v mateřské škole.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 3

Jakými způsoby mohou děti vyjadřovat představy a prožitky z umělé hudby?

Představy dětí jsou založené na jejich zkušenostech. Téma o vodě je dětem blízké a známé, děti vědí, jak vypadají různé vodní toky i živočichové okolo vody. Práci s každým tématem předcházejí vycházky a pozorování přírody okolo nás. I my jsme chodily pozorovat rybníky do okolí mateřské školy, vlnky na rybníce, házely jsme kamínky do rybníka a pozorovaly kruhy ve vodě. Velká část dětí už byla i u moře.

Představy a prožitky z umělé hudby jsme se pokoušely vyjadřovat slovně, pohybově, výtvarně, pomocí dramatizace. Problém dělalo dětem slovní vyjadřování, komunikace, tvoření vět, počkat na slovo, naslouchat. Popsat zážitek ve větách a vyjádřit pocity neuměly ani nejstarší děti, odpovídaly pouze jedním slovem. Důležité bylo vytvoření bezpečného zázemí. Děti zjistily, že každý člověk je jiný, může mít jiné představy a prožitky, že žádná odpověď nebo reakce není špatná. Povzbuzování a oceňování tvořivosti a spontánnosti dětí postupně vedlo k utváření pozitivního sebepojetí a lepšímu vyjadřování.

Nejpřirozenější a bezprostřední vyjádření představ, prožitků a emocí bylo patrné při pohybovém vyjádření.

Dětské obrázky byly výtvarnou reflexí prožitků a získaných zkušeností, k nimž děti dospěly v hudebně pohybových situacích.

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 4

Jakých výstupů ve výchovně vzdělávacím procesu lze dosáhnout při využití umělé hudby?

Umělá hudba vypráví příběh, vyvolává představy, probouzí fantazii. Postupně učíme děti předškolního věku vnímat hudební skladbu. Seznamujeme je s jednoduchými výrazovými prostředky, jako jsou tempo, dynamika, barva, rytmus, melodie, určujeme podstatné znaky skladby. Poznáváním hudební řeči vytváříme u dětí k hudbě a hudební skladbě vztah. Hudba působí na naše emoce, podněcujeme a motivujeme děti k emocionálnímu sebevyjádření. Rozvíjíme schopnost verbálně i neverbálně vyjadřovat své prožitky a pocity, vzájemně komunikovat prostřednictvím hudby a pohybu. Děti jsou obohaceny o společné zážitky a prožitky. Při slovním vyjadřování dochází k nárůstu slovní zásoby.

Hudební skladbu jsme používali jako základ a motivaci k tematickému celku, kde dochází k integraci dalších činností v oblasti estetické výchovy, jako jsou hudební, instrumentální, hudebně pohybové, pohybové, poslechové, poznávací, výtvarné. Prostřednictvím těchto činností dochází k všestrannému rozvoji dítěte a výstupům podle RVP PV.

8 METODICKÁ DOPORUČENÍ

Skladby v oblasti artificiální hudby si dle mého názoru učitelky mateřských škol samy najdou a vyberou podle aktuální potřeby a individuálních podmínek. Kritéria jejich výběru pro předškolní děti jsem zmiňovala v teoretické části. Tato bakalářská práce nebyla zaměřena na výčet názvů skladeb v oblasti artificiální hudby vhodných pro výchovně vzdělávací práci s dětmi předškolního věku. Naopak je žádoucí a přínosný opakovaný poslech. Děti jsou schopné skladbu, kterou již slyšely, lépe vnímat, orientovat se v ní a reagovat na otázky a požadavky učitelky. Pokud děti hudbu znají, při dalším poslechu se snáze soustředí. Domnívám se, že by nemělo jít o kvantitu předkládané artificiální hudby, ale spíše o kvalitu a sílu prožitku dítěte. Jestliže děti budou prožívat při poslechu příjemné pocity a prožitky, samy budou tuto hudbu vyhledávat. Zážitky znamenají pro dítě přípravu na celý život.

Důležité je vytvářet bezpečné a láskyplné prostředí, vzbuzovat u dětí pocit jistoty a důvěry, projevovat úctu k jeho osobnosti. Pak budou ochotné zapojovat se do prožitkových činností, projevovat své emoce a tvořivé sebevyjádření. Při počátečním ostychu dětí je vhodným motivačním činitelem samotný vzor učitelky, kterou mohou děti napodobovat. Dále bychom měli děti stimulovat k vyjadřování pocitů, naslouchání, respektování, oceňovat jejich kreativitu a samostatnost. Je třeba vycházet ze zkušeností dětí a z dosavadní úrovně hudebních dovedností. Vhodná artificiální skladba nám pomůže navodit atmosféru nebo představu. Po zvukové a pohybové přípravě můžeme přistoupit k výtvarné reflexi navozených představ a pocitů, které děti vyjadřují výběrem barev i tvarů. O vzniklých obrázcích si s dětmi povídáme.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo potvrdit smysluplnost hudby a najít možnosti jejího využití v mateřské škole se zaměřím na hudbu uměle vytvořenou. Teoretická část definovala pojmy související s estetickou výchovou a hudbou. V praktické části byla vytvořena nabídka činností v oblasti estetické výchovy s využitím uměle vytvořené hudby a ověřena jejich využitelnost v praxi. Sledovala jsem, zda děti předškolního věku tuto hudbu přijímají a zapojují se s chutí do nabídnutých činností a jestli jsou schopné vyjadřovat své představy a prožitky a jakými způsoby. Použila jsem metodu rozhovoru a zúčastněného pozorování. Podařilo se mi odpovědět na položené výzkumné otázky.

Je zřejmé, že první kontakt dítěte s hudbou představují dětské a lidové písničky. Těší se u dětí oprávněně největší oblibě. Uměle vytvořená hudba by mohla být jakýmsi obohacením ve světě hudby. Při jejím aktivním poslechu se děti učí vnímat a rozumět hudbě a hudebním výrazovým prostředkům a získávají cenné prožitky a vztah k hudbě. Vnímání této hudby probouzí u dětí představivost, fantazii, tvořivost, vyvolává prožitky a emoce. Děti, které se naučí naslouchat hudbě, budou schopné výběru a rozpoznání kvality a hodnoty různých hudebních žánrů. Uměle vytvořená hudba je vhodným motivačním prostředkem, dokáže navodit atmosféru a představu.

Závěr tedy zní: uměle vytvořená hudba je využitelná ve výchovně vzdělávací činnosti v mateřských školách, neboť i děti předškolního věku jsou schopné vhodně zvolené skladby přirozeně přijímat. Děti se zúčastňují činností v oblasti estetické výchovy motivovanými uměle vytvořenou hudbou s radostí a díky tomu dochází k rozvoji osobnosti dítěte v mnoha stránkách. Byla bych ráda, kdyby tato práce byla inspirací učitelkám mateřských škol, které si mohou přetvořit činnosti podle svých konkrétních podmínek.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1997.
ISBN 80-7066-534-3.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. Praha: Portál, 2002.
ISBN 80-7178-693-4.

FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. Praha: Karolinum, 2007.
ISBN 978-80-246-0965-2.

HERDEN, J., JENČKOVÁ, E., KOLÁŘ, J. *Hudba pro děti*. Praha: Karolinum, 1992.
ISBN 80-7066-522-X.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2005.
ISBN 80-903115-7-1.

JŮVA, Vladimír. *Estetická výchova: vývoj – pojetí – perspektivy*. Brno: Paido, 1995.
ISBN 80-85931-12-5.

JŮZL, M., PROKOP, D. *Úvod do estetiky*. Praha: Panorama, 1989.
ISBN 11-096-89-02/1.

KODEJŠKA, Miloš. *Hudební výchova dětí předškolního věku II.: hudební prostředí v rodině a mateřské škole*. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 382-169-91.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. 2. vyd. Praha: Dr. Josef Raabe, 2006. ISBN 978-80-87553-65-7.

MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Studie z estetiky*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1971.
ISBN 01-099-71-09/1.

POLEDŇÁK, Ivan. *Hudba jako problém estetiky*. Praha: Karolinum, 2006.
ISBN 80-246-1215-1.

RAKOVÁ, M., ŠTÍPLOVÁ, L., TICHÁ, A. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-543-1.

SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. Praha: Supraphon, 1974. ISBN 02-289-74.

SPOUSTA, Vladimír. *Krása, umění a výchova*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
ISBN 55-959A-95.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. rozš. a přepr. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2010.
ISBN 978-80-246-0841-9.

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1: Malba řeky ve dvojicích

Příloha č. 2: Pohybové vyjádření vln ve vodě při poslechu skladby

Příloha č. 3: Relaxace při poslechu skladby

Příloha č. 4: Barevné vyjádření stupňování síly zvuku

Příloha č. 5: Pohybová improvizace „Na rybičky“ při poslechu skladby

Příloha č. 6: Kresba a malba rybiček

Příloha č. 7: Rytmizace při poslechu skladby

Příloha č. 8: Pohybová improvizace při skladbě „Labuť“

Příloha č. 9: Námět „Bublíny v rybníce“ při poslechu skladby

Příloha č. 10: Výtvarné ztvárnění „Moře“ při poslechu skladby

Příloha č. 11: Pohybová improvizace při poslechu skladby

Příloha č. 12: Spontánní malba „Moře“ při poslechu skladby

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

Příloha č. 12

